

<https://doi.org/10.53656/ped2025-4s.06>

ТРАНСКОНТИНЕНТАЛНИЯТ ТРАНСФЕР НА ФРЪОБЕЛОВАТА ПЕДАГОГИКА – АМЕРИКАНСКИЯТ КОНТЕКСТ

Доц. д-р Виолета Георгиева-Христозова

Тракийски университет – Стара Загора

Резюме. Изследването си поставя за цел да идентифицира приноса на последователите на Фридрих Фрьобел в генезиса на предучилищното образование в САЩ през XIX – XX век, като акцентира върху недостатъчно проучени в българската научна литература личности. Разработката концептуализира как методиката на Фрьобел се пренася от Германия в САЩ и намира плодородна почва за развитие отвъд първоначалния си замисъл. Анализът на този трансконтинентален обмен показва способността на педагогическите идеи да съхранят своето ядро, докато обогатяват нова образователна среда. Проучени са биографиите и педагогическото наследство на пет основополагащи фигури – Мария Краус-Бьолте, Елизабет Палмър Пийбоди, Сюзан Блоу, Кейт Дъгълс Уигин и Пати Смит Хил. Резултатите открояват иновативни адаптации на Фрьобеловата методика в американски контекст; създаване на първите институционални форми на предучилищно образование в САЩ; развитие на професионалната подготовка на детски учители; формиране на теоретични основи за правата на децата и интеграция на научните изследвания в педагогическата практика. Изведени са импликации към съвременната теория на предучилищната педагогика, подчертаващи, че развитието на науката не може да се основава единствено на иновации, а трябва да черпи вдъхновение от своята многогодишна памет.

Ключови думи: Фрьобел; Мария Краус-Бьолте; предучилищно образование; детски градини; трансконтинентален трансфер; педагогическо наследство

Въведение

Пронизителен писък на параходна свирка разцепва въздуха над пристанището, възвестявайки отплаването на поредния кораб към бреговете на Нова свят. Ехото от този звук отеква не само в пристанищните докове, но и в съдбите на множество германски интелектуалци, поели по пътя на емиграцията към Съединените щати. Годината е 1848 – повратна точка в европейската история, белязана от вълна от революционни движения, стремящи се

към демократизация и разширяване на гражданските права. В Германия тези процеси инициират масово изселване на ерудирани хора, носители на прогресивни педагогически идеи, вдъхновени от визията на Фридрих Фрьобел за детско образование. Напускайки родината си, те взимат не само най-ценните си материални притежания, но и богатство от знания, опит и иновативни за времето си образователни концепции. За да разберем същността на тези идеи и тяхното преобразяващо влияние в новия културен контекст, е необходимо накратко да се запознаем с личността и педагогическата концепция на техния създател.

Фридрих Вилхелм Август Фрьобел (1782 – 1852) израства в Обервейсбах, Тюрингия. Ранните му преживявания, включително загубата на майка и строгото възпитание, повлияват формирането на неговата чувствителност към детските потребности. След среща с идеите на Песталоци и опит в различни образователни институции, през 1840 г. Фрьобел създава първата „Всеобща немска детска градина“. Фундаменталните принципи в педагогическата му концепция включват разбирането за играта като най-висшия израз на човешкото развитие в детството и възприемането на детето като активен субект в образователния процес. Значимият му принос е разработената система от „дарове и игри“ – специфични дидактически материали, стимулиращи детското развитие. В трудовете си „Възпитанието на човека“ (1826) и „Майчини и галювни песни“ (1843) Фрьобел подчертава ролята на майката като първи възпитател, а през 1849 г. поставя началото на структурираната подготовка на предучилищни педагози. Въпреки забраната на детските градини от пруското правителство през 1851 г. неговото педагогическо наследство продължава да се развива чрез работата на последователите му, разпространили идеите му отвъд границите на Германия.

Методология

Периодът между 1850 и 1870 г. се характеризира с интензивно основаване на частни „германско-американски академии“ в американските градове, интегрирали най-големите имигрантски общности – Ню Йорк, Милуоки, Детройт, Ню Джърси и други. Тези образователни институции се превръщат в духовни центрове за съхранение на европейската култура и немския език, същевременно функционирайки като иновативни полета за прилагане и развитие на Фрьобеловите педагогически концепции в новия социокултурен контекст. Именно тези процеси на педагогически трансфер и адаптация са във фокуса на настоящата теоретична постановка.

В настоящото изследване е приложен теоретичен анализ на специализирана научна литература на английски и немски език. Методологията се базира на проучване на първични източници, достъпни архивни материали и биографични документи, свързани с разпространението на Фрьобеловата педагогика

в САЩ. Проучени са оригинални методически разработки като „Ръководство за детската градина“ на Мария Краус-Бьолте и Джон Краус, „Писма до една майка върху философията на Фрьобел“ на Сюзан Блоу, както и дигитализирани архивни материали от The Froebel Web, The Public Paperfolding History Project и други специализирани източници. Това позволява автентичен поглед върху педагогическите възгледи и образователните приноси на изследваните личности въпреки времевата дистанция и ограничения директен достъп до физически архиви.

Изследователският инструментариум включва:

1. Биографичен анализ на ключови фигури в развитието на предучилищното образование в Америка, фокусиран върху техния професионален път и педагогически възгледи.
2. Сравнителен анализ на приноса на отделните личности в адаптирането на Фрьобеловата методика към американския образователен контекст.
3. Критичен анализ на влиянието на тези пионери върху съвременните образователни практики в предучилищната педагогика.
4. Теоретичен синтез, целящ създаването на цялостна представа за разбирането на еволюцията на предучилищното образование в САЩ под влияние на Фрьобеловите последователи.

Този подход позволява задълбочено проучване на малко познати в българския специализиран печат, но значими фигури в историята на предучилищното образование, разкривайки техния принос към теорията и практиката на предучилищната педагогика. Подборът на анализирани личности е осъществен по пет *критерия*:

- връзка с Фрьобеловата педагогика – чрез лично обучение в Германия или чрез квалификация при негови преки последователи;
- принос към институционализацията на предучилищното образование в САЩ – организиране на детски градини, разработване на методически ръководства или подготовка на педагогически кадри;
- педагогическа дейност, повлияваща еволюцията на американското предучилищно образование;
- наследство под формата на публикации, разработки или дидактични материали;
- дефицит на интерпретации на тяхната дейност в българската научна литература.

Резултати

Теоретичният анализ на специализираната литература разкрива водещи представители в еволюцията на предучилищното образование в САЩ, които са повлияни от образователната философия на Фридрих Фрьобел. Сред тях се открояват както европейски емигранти – Мария Бьолте и Матилда Криге,

така и американски последователи, обучавали се по Фрьобеловата методика в Европа – Елизабет Пийбоди и Сюзан Блоу, или при негови последователи в САЩ – Кейт Уигин и Пати Хил.

Предвид лимитирания обем на настоящата статия, централно място в анализа заема Мария Бьолте, чиято биография и педагогическо наследство са разгледани подробно, докато останалите фигури получават по-скромно представяне. Този избор не омаловажава техния принос към развитието на предучилищното образование в САЩ, а представлява методологическа необходимост. Авторът планира да разгърне пълноценен анализ на останалите личности в следващи теоретични разработки, като по този начин ще обогати недостатъчно проучената в българския научен контекст област на историческото развитие на предучилищната педагогика в САЩ.

Мария Краус-Бьолте е родена на 8 ноември 1836 г. в Хагенов, Мекленбург-Шверин. Тя произхожда от високообразовано семейство – баща ѝ е юрист с 46-годишна практика, майка ѝ е пианистка, а леля ѝ е писателка с феминистки възгледи (Britannica 2024). Мария получава домашно образование, включващо конструктивна дидактика (манипулативни дейности с блокчета), сензорно-моторно развитие (работа с плочки и формообразуване) и математическо концептуализиране. Педагогическата ѝ квалификация се реализира в Хамбург под ръководството на Луизе Фрьобел, д-р Вихард Ланге и Алвина Ланге (Lascarides 2000). Професионалната дейност на Бьолте може да се раздели на три етапа (Find a Grave).

1. Лондонски период (1856 – 1867) – прилага Фрьобеловата методика; развива образователни програми за педагогически кадри; участва в Лондонското изложение (1862).

2. Любекски период (1867 – 1871) – институционализира предучилищното образование (въпреки социалната съпротива); интегрира родителската общност във възпитателния процес; разработва междинни образователни програми между предучилищна и начална степен.

3. Американски период (1872 – 1913) – работи в училището на мис Хейнс; основава „Образцова детска градина“ със съпруга си Джон Краус; създава „Нюйоркската нормална школа“ за подготовка на детски учители; въвежда първия университетски курс по предучилищно образование в Нюйоркския университет.

Многоаспектната дейност на Мария Краус-Бьолте, въпреки ограничените исторически сведения, е синтезирана и разработена от автора биографичната карта, базирана на съществуващите интерпретации в трудовете на James et al. (1977), McHenry (1983), Wiebe (2005) и енциклопедия Britannica (2024).

Педагогически профил и наследство на Мария Бьолте

Име: Мария Краус-Бьолте

Години на живот: 1836 – 1918

Произход: немски

Образование: частно домашно образование и двугодишно обучение при Луизе Фрьобел в Хамбург.

Професионална кариера:

1862 г. – участва с разработки на свои ученици в Световното изложение в Лондон.

1863 – 1867 г. – преподава в детската градина на Йоханес и Берта Ронге в Англия.

1867 – 1871 г. – открива собствена детска градина в Любек.

1872 г. – пристига в Ню Йорк по покана на Елизабет Пийбоди.

1873 г. – омъжва се за Джон Краус.

1873 г. – основава „Образцова детска градина“.

1873 г. – основава „Нюйоркската нормална школа“ за подготовка на детски учители.

1877г. – публикува „Ръководство за детската градина“ с Джон Краус;

1896 г. – загубва съпруга си.

1899 – 1900 г. – става президент на Отдела за детски градини на Националната образователна асоциация.

1902 г. – убеждава Нюйоркския университет да включи курс по предучилищно образование и преподава там пет години.

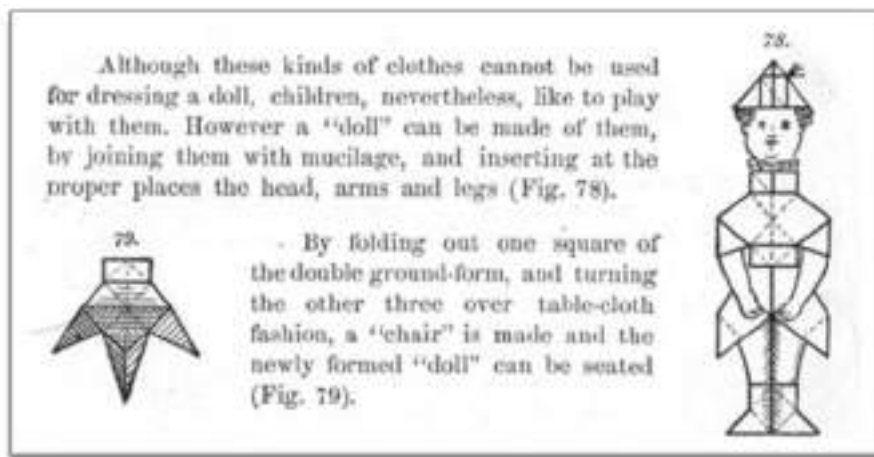
Значими трудове: „Ръководство за детската градина“ (The Kindergarten Guide), 1877; „Характеристики на метода на Фрьобел“, „Обучение за детска градина“ (Characteristics of Froebel's Method, Kindergarten Training), 1879; „Детската градина и мисията на жената: Моят опит като учител на учители за детски градини в тази страна“ (The Kindergarten and the Mission of Woman: My experience as a trainer of kindergarten-teachers in this country), 1877; „Интерпретация на някои от принципите на Фрьобеловата детска градина“ (An Interpretation of some of the Froebelian Kindergarten Principles), 1907.

Принос към предучилищната педагогика:

- утвърждава университетската подготовка на детски учители;
- разработва семинар за обучение на детски учители;
- разпространява идеите на Фрьобел в САЩ чрез личната си връзка с Луизе Фрьобел;
- обучава стотици учители и хиляди деца преминават през нейната детска градина.

Резюмирано, научно-методическото наследство на Мария Краус-Болте се характеризира със *систематизация на Фрьобеловата методика, интеграция на социално-педагогически подходи, взаимодействие с родителската общност и разработване на методически инструментарии за подготовка на педагогически кадри* (Froebel Web).

Основният научен принос на Бюлте е в съавторство със съпруга ѝ Джон Краус – двутомно „Ръководство за детската градина“. Първият том, за „даровете“ на Фрьобел, е публикуван на части между 1877 – 1880 г. и обединен през 1881 г. Вторият том, за „заниманията“ на Фрьобел, е издаден през 1882 г. и обхваща разнообразни дейности, включително преплитане, сгъване, изрязване на хартия, тъкане на подложки и моделиране с картон (The Public Paper folding History Project). Особен интерес представлява разделът за сгъване на хартия, който предлага подробни инструкции за създаване на различни форми, категоризирани като „Форми на живота“, „Форми на симетрията“ и „Форми на знанието“. Показани са композиции, създадени чрез комбиниране на хартиени сгъвки като модулни елементи, както и единични форми, развити от правоъгълници и равностранни триъгълници. Особено внимание е отделено на дизайните, получени от квадратни, правоъгълни и триъгълни листове, демонстриращи геометрична прецизност и естетическа хармония. Фиг. 1 визуализира стъпките за изработване на ваза, жилетка, панталони и ботуши, като се завършва със сложна композиция на кукла, седнала на стол. Това илюстрира как простите форми могат да се комбинират за създаване на по-сложни структури, насърчавайки креативността и пространственото мислене у децата.

Фигура 1. Прогресия на оригами в „Седмото занимание“

Удивително е, че 147 години след първоначалното издание на ръководството то отново намира път към читателите. Първият том е преиздаден през 2001 г. (Kraus-Boelte 2001), а вторият – преди три години (Kraus-Boelte 2022). Това свидетелства за трайния принос на Бюлте към теорията и практиката на предучилищното образование и подчертава непреходната стойност на нейните идеи. В ръководствата

е отразен холистичният подход на авторите към детското развитие, съчетавайки практически умения, естетическо възприятие и концептуално разбиране.

Елизабет Палмър Пийбоди (1804 – 1894) е друга значима фигура в американското предучилищно образование от XIX век. Тя е родена в Билерика, Масачузетс, и израства в интелектуално стимулираща среда, където бащата ѝ предава любовта към класическото образование, а майката е неин педагог (Britannica 2024). Професионалният ѝ път започва на шестнадесетгодишна възраст в Ланкастър, Масачузетс, последван от сътрудничество с Бронсън Олкот в Temple School (1834) и създаване на културно-образователен център около 1840 г. Интелектуалният ѝ кръг включва изтъкнати личности като Хенри Дейвид Торо, Натаниел Хоторн и Ралф Уолдо Емерсън, което подхранва нейната ангажираност със значими социални каузи (Ronda 2001).

През 1862 г. Пийбоди публикува „Детската градина – какво е това?“ в Atlantic Monthly, последвано от съавторски труд с Мери Ман – „Моралното възпитание на детството и ръководство за детската градина“. След критична рефлексия на своята практика през 1866 г. Елизабет предприема пътуване в Европа (1867 – 1868), където изучава автентичните Фрьобелови градини. Това преживяване води до чувствителна трансформация в педагогическите ѝ възгледи, измествайки *фокуса към игровата дейност като основен образователен метод* (Lascarides 2000, p. 239). Приносът на Елизабет Пийбоди в контекста на нейната епоха е с акцент към играта като образователен метод, учене, инициатирано от детето, работа с родители, подпомагане на детското възпитание и значение на образователната среда (Swiniarski 2016).

Пийбоди се утвърждава като ключова фигура в американското предучилищно образование, *откривайки първата англоезична детска градина в страната*. На 64-годишна възраст тя издава „Вестник на детската градина“ и провежда национална образователна програма за подготовка на педагогически кадри.

Сюзан Блоу (1843 – 1916), известна като „майка на детската градина“ в САЩ, израства във високостатусна социална среда с подчертана интелектуално-религиозна атмосфера. Нейният баща е влиятелен политик, а майка ѝ е силно религиозна личност (Shepley 2008). Блоу получава индивидуално частно образование, последвано от формално образование в елитната институция на Хенриета Хейнс, където проявява интелектуална ориентация, надхвърляща социалните очаквания за времето ѝ (Lascarides 2000, p. 245).

Повратен момент в професионалното ѝ развитие е пътуването до Европа през 1870 г., където се запознава с методите на Фридрих Фрьобел. Вдъхновена от неговата философия за „учене чрез игра“ и когнитивно развитие, тя решава да пренесе тези идеи в Сент Луис. През 1872 г. преминава методическа квалификация при Мария Краус-Бьолте. Година по-късно (1873) *открива*

първата успешна обществена детска градина в Каронделет, която по-късно се трансформира в детска градина „Де Перес“ (Lascarides 2000, p. 246).

Професионалната дейност на Сюзан се отличава с *безвъзмезден характер в продължение на 11 години*, през които тя интегрира теоретична и практическа подготовка на педагогически кадри. Нейният значим труд „Писма до една майка върху философията на Фрьобел“ (Letters to a Mother on the Philosophy of Froebel, 1899) допринася за разпространението на Фрьобеловите идеи в американски контекст (Shepley 2008). Особено значим е социално-реформаторският аспект на дейността ѝ, насочена към демократизация на предучилищното образование чрез публичната образователна система, което ѝ отрежда централно място в институционализацията на американското предучилищно образование (Lascarides 2000, p. 246).

Кейт Дъгълс Уигин (1856 – 1923) получава методическата си подготовка под ръководството на Ема Марведел, като съществено влияние върху формирането ѝ оказва и Карълайн Северънс. След началната си педагогическа практика в Санта Барбара, през 1878 г. става педагог в детската градина на „Силвър Стрийт“ (Rutherford 1894).

Професионалната дейност на Уигин се отличава с особен принос към развитието на детските градини в САЩ – заедно със сестра си Нора основава *първата безплатна детска градина в Сан Франциско, като впоследствие разширяват дейността си до мрежа от над 60 детски градини за деца от маргинализирани общности в Сан Франциско и Оукланд*. Педагогическият ѝ подход, силно повлиян от идеите на Фрьобел, намира отражение в съвместните ѝ публикации със сестра ѝ – Froebel's Gifts (1895) и Kindergarten Principles and Practice (1896). Най-значимият ѝ теоретико-методологичен принос е трудът „Правата на децата“ (1892), в който артикулира пет фундаментални детски права: право на благоприятно раждане; на защитено детство; на персонално пространство; на конструктивна дисциплина; и на позитивни поведенчески модели. Особено внимание в труда си отделя на необходимостта от майчина квалификация като фактор за реализация на тези права (Lascarides 2000, p. 250).

Патриша (Пати) Смит Хил (1868 – 1946) е родена в Анкоридж, Кентъки, и израства в среда, високо ценяща образованието и социалната ангажираност (Snyder 1972). Професионалното ѝ формиране под ръководството на Анна Брайън в Louisville Training School води до развитието на авторски педагогически метод, основан на систематично наблюдение на деца и адаптивност към техните индивидуални потребности (Sherwood 2013).

Най-значимият ѝ принос към предучилищната педагогика е създаването на „Пати Хил блоковете“ – *дидактически материал, стимулиращ конструктивната игра и социалното взаимодействие* (Britannica 2024). Теоретичните ѝ възгледи еволюират от стриктното следване на Фрьобеловата методика към

по-либерален подход, което личи в трудовете ѝ „Характеристики на метода на Фрьобел“ (1879) и „Конфликтни възгледи за детската градина“ (1907/1965). Особено значима е ролята ѝ в интегрирането на научните изследвания върху детското развитие в педагогическата практика (Sherwood 2013).

Друг неин принос е успешното интегриране на предучилищното образование в цялостната образователна система, създавайки модел на приемственост между детска градина и начално училище – постижение за американската педагогика от този период (Rudnitski 1995). Педагогическото наследство на Пати Смит Хил се откроява с интегрирането на научноизследователски подход в образователната практика, като нейните възгледи за подготовката на учители резонират със съвременните образователни концепции (Crawford 2017). Признание за нейния принос е присъдената ѝ почетна докторска степен от Колумбийския университет през 1929 г. (James et al. 1971).

Любопитен факт от биографията ѝ е съавторството на световноизвестната мелодия *Happy Birthday to You* (Snyder 1972). Тази песен отдавна е надхвърлила границите на обикновена поздравителна мелодия и се е превърнала в универсален символ на празнично настроение, радост и споделени щастливи моменти, преодолявайки всякакви географски, културни и езикови бариери. От момента на създаването си до днес, повече от век по-късно, тя продължава да бъде неизменна част от празничната традиция на милиарди хора по света. Това е песента, която отеква във всеки дом, детска градина, училище и ресторант, когато някой празнува рожден ден. Тя е сред първите мелодии, които децата от всички краища на света научават още в най-ранна възраст.

В контекста на изследването на първопроходците в американското предучилищно образование се откроява една *впечатляваща динамика – от индивидуални усилия на отделни последователи на Фрьобел към институционално обединение на тяхната дейност*. Мария Краус-Бьолте, Елизабет Палмър Пийбоди, Сюзан Блоу, Кейт Дъгълс Уигин и Пати Смит Хил, всяка със своя личен принос, подготвят почвата за създаването на обединяваща професионална организация. Кулминацията на тези усилия настъпва през 1877 г. с основаването на *Американския Фрьобелов съюз*. Организацията възниква в отговор на разрастването на детските градини и необходимостта от синхронизация на тяхната дейност. Под лидерството на Елизабет Пийбоди и почетното президентство на баронеса Фон Маренхолц-Бюлов Съюзът успешно координира разнообразните форми на предучилищно образование в САЩ (Lascarides 2000, pp. 242 – 243).

Дискусия

Фрьобеловите последователи в САЩ разкриват интересен парадокс – въпреки различните си професионални пътища, те споделят общ *стремеж към институционализация на предучилищното образование в САЩ*. Сравнител-

ният анализ показва как всяка от тези личности допринася по свой начин за този процес:

- Мария Краус-Бьолте – чрез адаптиране на Фрьобеловата методиката за американски контекст и разработване на първи университетски курс по предучилищно образование в Нюйоркския университет;

- Елизабет Пийбоди – чрез основаване на първата англоезична детска градина и поставяне основите на структурираното предучилищно образование в САЩ;

- Сюзан Блоу – чрез интегрирането на Фрьобеловите идеи и принципи в публичното образование;

- Кейт Уигин – чрез разработването на концепцията за детските права и създаване на над 60 детски градини;

- Пати Хил чрез обогатяването на методиката с научни изследвания.

Анализът на приноса на Фрьобеловите последователи в САЩ разкрива редица идеи, които придобиват особена актуалност в съвременната теория и практика по предучилищна педагогика. От фундаментално значение е тяхната визия за професионализация на предучилищното образование чрез въвеждане на университетско образование за детски учители – подход, който днес е стандарт в педагогическото образование. Особено актуална остава концепцията за играта като основна форма на възпитание в предучилищна възраст. Принципът за персонализиране и индивидуализиране на обучението, заложен в техните методики, се преоткрива в съвременните концепции за съобразяване с индивидуалните особености на децата в съвременните детски градини. Тяхното разбиране за уникалността на предучилищния период намира потвърждение в съвременните разбирания за значимостта на ранните преживявания за цялостното развитие, възпитание и социализация на детската личност. Идеята за плавен преход между детска градина и училище, която те развиват, днес е в основата на концепцията за приемственост, подготовка и готовност на децата за училище. Не на последно място, техният акцент върху партньорството със семейството предвещава съвременните интерпретации за важното взаимодействие „детска градина – семейство“.

В контекста на съвременната глобализация, историята на тези личности с принос към предучилищната педагогика придобива ново значение. Подобно на германските емигранти от XIX век, които пренасят Фрьобеловите идеи в Новия свят, днес благодарение на технологиите сме свидетели на безпрецедентен *обмен на педагогически идеи и практики*. Пътуванията на Пийбоди и Блоу до Европа, за да изучават Фрьобеловата методика, предвещават *съвременната мобилност* на педагогическите специалисти. В този смисъл, тяхната способност да адаптират европейските образователни концепции към американския контекст, предлага ценни уроци за съвременното *мултикултурно образование*. Техният опит в създаването на дидактични материали и методики,

достъпни за различни общности, е особено актуален в днешния контекст на нарастващо културно многообразие в образователните институции. Примерът на Краус-Бьолте, която успешно адаптира Фрьобеловата методика за английскоговорящи педагози, илюстрира възможностите за ефективен *кроскултурен педагогически трансфер*.

Настоящото изследване разкрива един феномен в историята на педагогиката – *как образователните идеи на Фридрих Вилхелм Август Фрьобел преодоляват не само физически граници, но и културни бариери, социални предразсъдъци и времеви ограничения*. Проследявайки пътя на неговите последователи от Германия до САЩ, виждаме как *концепцията за детската градина се рекомпозира от локална образователна иновация в глобално педагогическо явление*. Особено показателен е фактът, че тази трансформация не води до размиване на основополагащите принципи – независимо дали детската градина функционира в модерен мегаполис или в отдалечено селище, нейната същност остава непроменена. Анализът на дейността на Фрьобеловите последователи в САЩ показва как те успяват да адаптират неговата методика към нов социокултурен контекст, запазвайки базовите ѝ принципи.

Заклучение

Историко-педагогическото изследване на последователите на Фрьобел разкрива рядък феномен – *как една германска образователна концепция преминава Атлантическия океан и се вражда успешно в американската образователна система, без да изгуби своята същност*. Този трансфер е забележителен не само с мащаба си в епоха на ограничени комуникации, но и с начина, по който се осъществява – чрез личните усилия на вдъхновени педагози. *Фрьобеловата методика не просто оцелява при прехода си от Европа към Америка – тя се развива и придобива нови измерения, запазвайки основните си принципи*.

Този успешен модел на педагогически трансконтинентален трансфер, постигнат благодарение на *неуморен труд, лична отдаденост и системни усилия*, придобива особена значимост днес, когато образователните системи търсят баланс между глобално и локално, между традиция и иновация. Опитът на Фрьобеловите последователи показва как педагогическите идеи могат да преодоляват културни и географски граници, обогатявайки се от срещата с различни образователни традиции.

Анализът на дейността на Фрьобеловите последователи в САЩ разкрива как педагогическите идеи могат да преминават не само географски, но и времеви граници. Елизабет Пийбоди, открила първата англоезична детска градина; Сюзан Блоу, интегрирала Фрьобеловата методика в публичното образование; Кейт Уигин, разработила концепцията за детските права; Пати Хил, обогатила методиката с научни изследвания; и Мария Краус-Бьолте, създала

академична основа за подготовка на детски учители – всички те демонстрират различни аспекти на един и същ феномен: трансформативната сила на образователните идеи, когато те попаднат в благоприятна социокултурна среда. Особено значим е начинът, по който тези пионери успяват да балансират между запазването на същността на Фрьобеловата методика и адаптирането ѝ към новите условия. Техният пример подсказва, че *успешният педагогически трансфер не се изразява в механично пренасяне на практики, а в творческо преосмисляне на основополагащи принципи през призмата на новия контекст*. Тази способност за адаптация, съчетана с непоколебима вяроност към основните педагогически идеали, е ценен урок за съвременните опити за образователни реформи и межкултурен обмен на педагогически идеи. Историята на тези забележителни жени предлага и друг значим урок – за силата на индивидуалната инициатива и професионална отдаденост като катализатори на мащабни образователни промени. В епоха, когато жените са имали ограничен достъп до обществена дейност, тези педагози не само успяват да преодолеят социалните бариери, но и оформят цяла образователна традиция. Техният пример напомня, че *устойчивите педагогически иновации често започват с личната ангажираност на вдъхновени личности, преди да се превърнат в институционални практики*. Това изследване на трансконтиненталния трансфер на Фрьобеловата педагогика отваря перспективи за бъдещи проучвания в няколко направления: задълбочен анализ на взаимодействието между германските и американските педагогически традиции; проследяване еволюцията на Фрьобеловите идеи в други национални контексти; изследване на съвременното състояние на предучилищното образование през призмата на неговите исторически корени. Тези направления биха обогатили разбирането ни както за историческото развитие на предучилищната педагогика, така и за механизмите на межкултурен образователен трансфер в глобален контекст.

БЕЛЕЖКИ

1. BRITANNICA, T. E. OF E. Elizabeth Palmer Peabody. In: *Encyclopedia Britannica* <https://www.britannica.com/biography/Elizabeth-Palmer-Peabody>. [Viewed 2024-10-20].
2. BRITANNICA, T. E. OF E. Maria Kraus-Boelté. In: *Encyclopedia Britannica* <https://www.britannica.com/biography/Maria-Kraus-Boelte>. [Viewed 2024-10-20].
3. BRITANNICA, T. E. OF E. Patty Smith Hill. In: *Encyclopedia Britannica*. <https://www.britannica.com/biography/Patty-Smith-Hill>. [Viewed 2024-10-20].
4. FIND A GRAVE. Maria Kraus-Boelte. <https://www.findagrave.com/memorial/20107215/maria-kraus-boelte>. [Viewed 2024-10-20].

5. FROEBEL WEB. Maria Kraus Boelte and John Kraus. <https://www.froebelweb.org/images/kraus.html> [Viewed 2024-10-20].
6. THE PUBLIC PAPERFOLDING HISTORY PROJECT. Part 2 of the Kindergarten Guide by Maria Kraus Boelte and John Kraus. <http://www.origamiheaven.com/historythekindergartenguide.htm>. [Viewed 2024-10-20].
7. WOMEN OF WOODLAWN. The Woodlawn Cemetery. <https://web.archive.org/web/20060619153610/http://www.thewoodlawncemetery.org/women.html>. [Viewed 2024-10-20].

REFERENCES

- CRAWFORD, P. A., 2017. Back to the Future With Patty Smith Hill. *Childhood Education*, vol. 93, no. 3, pp. 213 – 217. ISSN 0009-4056.
- JAMES, E. T.; JAMES, J. W.; BOYER, P. S. & RADCLIFFE, C., 1971. *Notable American Women, 1607 – 1950: A Biographical Dictionary*. Cambridge: Harvard University Press. ISBN 978-0-674-62734-5.
- KRAUS-BOELTE, M. & KRAUS, J., 2001. *The Kindergarten Guide: An Illustrated Hand-book, Designed for the Self-instruction of Kindergartners, Mothers, and Nurse*. New York: Kindergarten Messenger.
- KRAUS-BOELTE, M. & KRAUS, J., 2022. *The Kindergarten Guide: An Illustrated Hand-book, Designed for the Self-instruction of Kindergartners, Mothers, and Nurses*. Ulan Press.
- LASCARIDES, V. C. & HINITZ, B., 2000. *History of Early Childhood Education*. New York: Falmer Press. ISBN ISBN 9781136705540.
- MCHENRY, R., ed., 1983. *Famous American Women: A Biographical Dictionary from Colonial Times to the Present*. New York: Courier Dover Publication. ISBN 978-0-486-24523-2.
- RONDA, B. A., 2001. Elizabeth Palmer Peabody: A Reformer on Her Own Terms. *Women 's Studies*, vol. 31, no. 1, pp. 99 – 102. ISSN 0049-7878.
- RUDNITSKI, R., 1995. Patty Smith Hill, Gifted Early Childhood Educator of the Progressive Era. *Roeper Review*, vol. 18, no. 1, pp. 19 – 24. DOI: 10.1080/00497870212947.
- RUTHERFORD, M. L., 1894. *American Authors: A Hand-book of American Literature from Early Colonial to Living Writers*. Philadelphia: Franklin printing and publishing Company.
- SHEPLEY, C. F., 2008. *Movers and Shakers, Scalawags and Suffragettes: Tales from Bellefontaine Cemetery*. St. Louis: Missouri History Museum. ISBN 978-1-883982-65-2.
- SHERWOOD, E. A. & FRESHWATER, A., 2013. Patty Smith Hill: Building Blocks for Best Practices. In: B. F. HINITZ, ed. *The Hidden History of Early Childhood Education*, pp. 271 – 295. New York: Routledge.

- SNYDER, A., 1972. *Dauntless Women in Childhood Education, 1856–1931*. Washington: Association for Childhood Education International. ISBN 978-0871730213.
- SWINIARSKI, L., 2016. *Elizabeth Peabody (1804 – 1894): Implementing Froebel's Play-based Learning*. In: *Early Years Pioneers in Context*. London: Routledge. DOI: 10.4324/9781315747026.
- WIEBE, E., 2005. *Paradise of Childhood: A Practical Guide to Kindergartners*. New York: Kessinger Publishing. ISBN 978-1417923243.

THE TRANSCONTINENTAL TRANSFER OF FROEBELIAN PEDAGOGY – THE AMERICAN CONTEXT

Abstract. This study aims to reveal the contribution of Friedrich Froebel's disciples to the development of early childhood education in the United States during the 19th-20th centuries, focusing on figures insufficiently studied in Bulgarian academic literature. The paper explores a previously unexamined process – how Froebel's methodology traveled from Germany to the USA and found fertile ground for development beyond its original conception. The analysis of this transcontinental exchange demonstrates how pedagogical ideas can maintain their core while enriching a new educational environment. Through theoretical analysis, the research examines the biographies and pedagogical legacy of five significant figures – Maria Kraus-Boelte, Elizabeth Palmer Peabody, Susan Blow, Kate Douglas Wiggin, and Patty Smith Hill. The main findings reveal innovative adaptations of Froebel's methodology in the American context; establishment of the first institutional forms of early childhood education in the USA; development of professional preparation for kindergarten teachers; formation of theoretical foundations for children's rights; and integration of scientific research into pedagogical practice. The study draws implementations for contemporary early childhood education theory, emphasizing that the development of the field cannot be based solely on innovations but must draw inspiration from its pedagogical treasury and long-standing memory.

Keywords: Froebel; Maria Kraus-Boelte; early childhood education; preschool education; transcontinental transfer; pedagogical heritage

✉ **Dr. Violeta Georgieva-Hristozova, Assoc. Prof.**

ORCID iD: 0000-0003-0157-2046

Trakia University

Stara Zagora, Bulgaria

E-mail: violeta.georgieva@trakia-uni.bg